

DOI: 10.26565/2075-1893-2025-42-07

УДК: 911.3:[332.14:330.34:005.585]

Костянтин Маляренко*

здобувач третього рівня вищої освіти ОНП «Географія»;

e-mail: kostiantyn.maliarenko@student.karazin.ua; ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-1306-7702>**Катерина Сегіда***

доктор географічних наук, професор, професор кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця;

e-mail: katelyna.sehida@karazin.ua; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1122-8460>

* Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

До питання оцінки економічної складової розвитку території

Метою цієї статті є аналіз традиційних та обґрунтування альтернативних методів оцінки економічної складової розвитку територій в умовах обмеженого доступу до даних.

Основний матеріал. Проаналізовано категорії «потенціал території», «розвиток території», «потенціал розвитку території» та їхні складові. Визначено традиційні підходи до змісту та складових потенціалу території та складових її розвитку, виявити та показники для оцінки складових, у першу чергу – економічної. З огляду на відсутність статистичних даних в умовах воєнного стану, що унеможливує застосування традиційних методів аналізу, ідентифіковано та охарактеризовано нові інструменти та джерела даних для оцінки економічної складової розвитку території. До них віднесено методик оцінки фінансової спроможності територіальних громад, інтерактивну податкову карту та аналітичні дашборди Міністерства фінансів.

Висновки. Усталені підходи та показники, засновані на офіційній статистиці, виявилися неспроможними адекватно відобразити складну і динамічну картину економічного розвитку територій в умовах воєнного стану. Водночас, з'явилися нові можливості для аналізу, що базуються на оперативних, хоч і агрегованих, даних. Методика оцінки фінансової спроможності громад, інтерактивна податкова карта та аналітичні дашборди Міністерства фінансів є цінними інструментами, які можуть застосовуватися для оцінки економічної складової розвитку території.

Ключові слова: *потенціал території, економічний потенціал, регіональний розвиток, соціально-економічний розвиток, методологія суспільної географії, суспільно-географічний підхід, оцінка, інструменти та джерела даних.*

Як цитувати: Маляренко К., Сегіда К. До питання оцінки економічної складової розвитку території. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2025. Вип. 42. С. 64-71. <https://doi.org/10.26565/2075-1893-2025-42-07>

In cites: Maliarenko, K., Sehida, K. (2025). Towards of assessing the economic component of territorial development. *The problems of continuous geographical education and cartography*, (42), 64-71. <https://doi.org/10.26565/2075-1893-2025-42-07> (in Ukrainian)

Вступ. Традиційна суспільно-географічна наука, що вивчає просторові аспекти соціально-економічних процесів, протягом десятиліть спиралася на усталені методи та показники, які формувалися в умовах відносної стабільності та доступу до офіційних статистичних даних. Цей підхід дозволяв проводити всебічний аналіз динаміки розвитку територій, використовуючи такі інструменти, як системний та синергетичний підходи, загальнонаукові, конкретно наукові та новітні методи суспільно-географічних досліджень. Повномасштабна війна Російської Федерації в Україну докорінно змінила умови для проведення досліджень та аналізу регіонального розвитку. Традиційні підходи, що ґрунтувалися на доступності широкого спектра макроекономічних та соціальних статистичних даних, втратили свою ефективність. Війна стала чинником, що не лише спричинив значні економічні та соціальні втрати, а й трансформував саму методологію оцінки, створивши безпрецедентні виклики для збору, обробки та інтерпретації інформації. Актуальність роботи обґрунтовується нагальною потребою розробки нової наукової основи, що дозволить оцінювати економічний розвиток територій та планувати їх відновлення в умовах, де традиційні дані відсутні або недостовірні.

Вихідні передумови. Питання дослідження потенціалу території та його складових, зокрема економічної, є предметом багатьох наукових праць [10, 16, 20, 23]. Низка провідних досліджень присвячені питанням чинників, тенденцій та перспектив регіонального розвитку [12, 22], виокремленню суспільно-просторових нерівностей та поляризації регіонального розвитку [14], аналізу концепцій соціально-економічного розвитку територій в контексті місцевого самоврядування, європейської інтеграції тощо [2, 4, 8, 11]. В умовах викликів воєнного стану низка досліджень спрямована на оцінку стійкості економіки, економічного потенціалу, економічного розвитку [9, 18]. Досі не вирішеною частиною проблеми є розробка комплексного підходу, який би дозволив ефективно поєднувати традиційні й нові методи та джерела інформації для забезпечення достовірної оцінки економічного стану територій в умовах невизначеності та постійних змін. Актуальним завданням залишається не лише пошук нових джерел даних, але й їхнє обґрунтування та систематизація, можливості використання у суспільно-географічному дослідженні економічної складової розвитку територій.

Мета статті – аналіз традиційних та обґрунтування альтернативних методів оцінки економічної складової розвитку територій в умовах обмеженого доступу до даних. Для досягнення цієї мети поставлено наступні **завдання**: проаналізувати категорії «потенціал території», «розвиток території», «потенціал розвитку території» та їхні складові; визначити традиційні підходи до змісту та складових

потенціалу території та складових її розвитку, виявити та показники для оцінки складових, у першу чергу – економічної; з огляду на відсутність статистичних даних в умовах воєнного стану, що унеможливує застосування традиційних методів аналізу, ідентифікувати та охарактеризувати нові інструменти та джерела даних для оцінки економічної складової розвитку території.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія «регіональний розвиток» традиційно розглядається як складний, багатоаспектний та багаторівневий процес якісної зміни простору, населення та господарства регіонів країни [14]. Це поняття є скоріше економічною, ніж політичною чи адміністративною категорією, що охоплює широкий спектр факторів – політичних, правових, соціально-економічних, технологічних [11]. Соціально-економічний розвиток є комплексним поняттям, яке описує процес переходу економічної системи від одного якісно визначеного стану до іншого, більш досконалого [4]. Зміст цього поняття розширюється в міру того, як зростає рівень життя населення. Найширшою формою економічного розвитку є процес економічних змін, який відображає рух та взаємодію об'єктів та явищ в економічній системі [4]. У контексті воєнного часу ці класичні визначення набувають нового, критичного значення. Традиційна парадигма розвитку, що фокусується на прогресивному, лінійному зростанні, стає нерелевантною. В умовах війни розвиток може бути регресивним (руйнування інфраструктури, економічні збитки, втрата населення) або, в найкращому випадку, стагнаційним. Відтак, справжньою метою оцінки стає не стільки вимірювання темпів «зростання», скільки аналіз «збереження» та «відновлення» потенціалу. Це вимагає переходу від екстенсивних показників, що вимірюють обсяги виробництва, до інтенсивних, що відображають життєздатність та резистентність територій. Суть соціально-економічного розвитку в умовах війни полягає в здатності громад та регіонів витримувати шоки, забезпечувати базові потреби населення та відновлювати життєво важливі функції в умовах безпрецедентних викликів [9, 18].

Потенціал території є традиційним об'єктом суспільно-географічного дослідження, являє собою сукупність ресурсів і можливостей, які можуть бути мобілізовані та використані для досягнення певних цілей розвитку. Це не статична характеристика, а динамічна категорія, що змінюється під впливом соціально-економічних, політичних та технологічних чинників [3]. У суспільній географії потенціал території розглядається як багатокомпонентна система, що включає природно-ресурсний потенціал (сукупність природних умов та ресурсів (земельні, водні, мінерально-сировинні, кліматичні), що є основою для господарської діяльності), демографічний потенціал (якісні та кількісні характеристики

населення (чисельність, вікова структура, рівень освіти, трудові ресурси), що визначають його здатність до відтворення та розвитку), економічний потенціал (сукупність виробничих, фінансових та інноваційних ресурсів, що характеризують економічну міць території), соціальний потенціал (рівень соціального розвитку, що включає інституціональну спроможність, культурні традиції, рівень життя та соціальну згуртованість), інфраструктурний потенціал (розвиненість транспортних, комунікаційних, енергетичних та інших мереж, що забезпечують функціонування території) тощо [10].

Інтегральний потенціал визначається як сукупність усіх ресурсів території (людських, природних, виробничих, фінансових та інших) і самої території з її суспільно-географічним положенням. Це поняття вважається найбільш прийнятним для визначення потенціалу в сучасних умовах, коли людський капітал і фінансові ресурси відіграють більшу роль, ніж природні. При визначенні часткових потенціалів, зокрема економічного, наводиться його розуміння та трактування з позиції різних підходів. Зокрема, ресурсний підхід дозволяє трактувати потенціал як суму фізичних та вартісних оцінок його складових, таких як матеріально-технічні, трудові, інформаційні та фінансові ресурси; а також як сукупність ресурсів, необхідних для виробництва. З позиції факторного підходу потенціал розглядається як сукупність чинників або елементів виробництва. З позиції споживацького підходу потенціал визначається як можливість забезпечення якісних і кількісних характеристик розвитку виробництва шляхом раціонального використання ресурсів для задоволення потреб споживачів з мінімальною шкодою для довкілля [10]. До інтегрального потенціалу серед інших входять виробничий потенціал (оцінка якого включає обсяг продукції, виготовленої за повного використання наявних ресурсів) та фінансовий потенціал (оцінка якого включає кошти, необхідні для господарського освоєння виробничого потенціалу). Для оцінки інтегрального та часткових потенціалів пропонується індексний метод (для нормування та стандартизації статистичних значень показників), ранжирування (для групування районів за рівнем потенціалу), типізація (для виділення груп районів на основі особливостей поєднання складових потенціалу) тощо [16].

Суспільно-географічне дослідження потенціалу територій поєднує системний підхід, який дозволяє розглядати потенціал як складну, ієрархічну систему, де кожен компонент взаємопов'язаний з іншими, а також дозволяє аналізувати територію як цілісний організм, а не набір ізольованих елементів; просторовий аналіз та використання ГІС для виявлення територіальних диспропорцій, зон концентрації ресурсів та визначати оптимальних шляхів та способів їхнього використання; моделювання траєкторії розвитку та прогнозування й сценарне

моделювання подальшого розвитку території, що дозволяє оцінити, як зміни в одному з компонентів потенціалу вплинуть на всю систему. Ключовим аспектом суспільно-географічного підходу є вивчення не лише окремих компонентів, а й їхньої просторової взаємодії [13]. Це дозволяє виявити синергетичний ефект, коли спільне використання різних видів потенціалу призводить до значно вищого результату, ніж сума їхніх окремих частин. Дослідження потенціалу територій має безпосереднє практичне значення для розробки стратегій розвитку на різних рівнях, адже його результати лежать в основі виявлення «точок/полюсів зростання» території з високою концентрацією ресурсів, які можуть стати локомотивами економічного розвитку, обґрунтування регіональної політики, ухвалення обґрунтованих рішень щодо інвестицій, розміщення виробництва та соціальних об'єктів, враховуючи переваги території, розробці заходів з огляду на принципи стійкого розвитку тощо.

Потенціал регіонального розвитку розглядають як комплексну, динамічну категорію, яка охоплює сукупність ресурсів і можливостей, що існують на певній території та можуть бути мобілізовані для забезпечення її сталого соціально-економічного зростання та підвищення якості життя населення. Потенціал соціально-економічного розвитку є більш вузьким, цілеспрямованим поняттям, яке акцентує увагу на можливостях, що безпосередньо впливають на економічне зростання та підвищення соціального добробуту [12]. Соціально-економічний потенціал регіону розглядають як умовну частину інтегрального потенціалу території, що являє собою комплексну багатокомпонентну систему, представлена сукупністю суспільних об'єктів, відносин, явищ та зв'язків, а також ймовірними моделями їх розвитку, організації та реалізації відповідно до природних умов та особливостей географічного положення [20]. У структурі соціально-економічного потенціалу виділяють економічний потенціал, який складається з виробничого, фінансового, інвестиційного та потенціалу зовнішньоекономічної діяльності; соціальний потенціал, який включає демографічний, трудовий, екістичний; інтегральні види потенціалу, до якого віднесені інноваційний, інформаційний, інфраструктурний, інституційний. Як рамкові умови соціально-економічного потенціалу розглядаються природно-ресурсний потенціал, екологічний стан навколишнього середовища, потенціал географічного, геополітичного та гео економічного положення [20].

Основний підхід до аналізу економічного потенціалу часто ґрунтується на аналізі наявних ресурсів та можливостей, а також готовності регіону до реформ. Для аналізу використовують систему показників, яка має охоплювати основні складові елементи, що дасть змогу встановити характер розвитку. Вихідна інформація для аналізу формується

у трьох блоках: ресурсний, економічного розвитку та резервів зростання [23]. Показники, що беруться до уваги включають ресурсну базу (територія, природні ресурси, населення, демографічні процеси), виробничі ресурси (кількість та знос основних фондів, економічна віддача, використання потужностей), трудові ресурси (чисельність працюючих, рівень безробіття, ефективність використання праці), грошові ресурси: бюджет громади, джерела його формування, показники ефективності використання), інвестиційні можливості (обсяг інвестицій в основний капітал та кредитів, наданих банками), інноваційний потенціал (рівень професійного розвитку населення та його здатність до сталого вибору цілей). Окремо зауважимо на базових блоках для оцінювання економічного потенціалу громад, що включають виробничі ресурси (кількість основних фондів, знос основних фондів, економічна віддача, показники використання потужностей), грошові ресурси (бюджет громади, джерела його формування, показники ефективності використання), трудові ресурси (чисельність працюючих, рівень безробіття, показники ефективності використання праці). Комплексна оцінка потенціалу дає змогу визначити характер розвитку регіону та його можливості, виявити наявні резерви економічного зростання, визначити характеристики «місткість розміщення» та «ефективність ресурсних обмежень», обґрунтувати раціональний вибір стратегії розвитку та формування економічно обґрунтованої державної та регіональної політики [23].

Структурний аналіз широко застосовується для ідентифікації функціональної спеціалізації регіону. Такий підхід дозволяє визначити, які конкретні стадії виробничого процесу (наприклад, управління, дослідження або виробництво) концентруються в певному регіоні. Для аналізу економічного розвитку застосовуються такі показники, як коефіцієнти надлишку працівників і локалізації (використовуються для визначення рівня регіональної спеціалізації; відхилення цих показників вгору свідчить про спеціалізацію регіону в певному виді економічної діяльності, тоді як відхилення вниз вказує на надлишок фахівців у цій галузі), коефіцієнти концентрації та диверсифікації, відображають зміни у структурі та розподілі). Узагальнена оцінка проводиться на основі галузевого мультиплікатора та коефіцієнтів інтенсивності виконання базових функцій, який дає оцінку інтенсивності виконання базових функцій економічної діяльності, розділених на виробництво й інфраструктуру, управління, а також дослідження і розвиток. Зазначений набір коефіцієнтів відображає можливості використання даних офіційної статистики для структурного аналізу економічного розвитку регіонів [8].

Як у дослідженні потенціалу території в цілому, так і в дослідженнях економічного потенціалу, широко застосовуються концепції «точок зростання»

та «полюсів зростання», що передбачає розуміння економічного розвитку територій як нерівномірного та поляризованого, де деякі ключові галузі або підприємства виступають рушійною силою для всієї економіки регіону, що сприяє формуванню й інших форм, таких як територіально-виробничі комплекси, кластери, технопарки, зони техніко-економічного освоєння [2]. Алгоритм організаційно-методичного інструментарію включає оцінку результативності розвитку вже існуючих точок економічного зростання. Для цього використовуються економічні показники та фінансові результати (для оцінки ефективності розвитку наявних точок зростання), забезпеченість трудовими, фінансовими та бюджетними ресурсами (для визначення факторів, які впливають на активізацію точок економічного зростання території), валовий регіональний продукт та валова додана вартість (для виявлення диспропорцій в розвитку), інвестиційна привабливість, концентрація та диверсифікація, ресурси (для визначення можливостей подальшого розвитку та оцінки конкурентоспроможності). Результатом аналізу є виявлення існуючих та нових точок зростання, а також оцінка їх ефективності та потенціалу для забезпечення сталого розвитку територій [2].

Широкого застосування набувають при аналізі розвитку території у тому числі з позиції економічного підходу, набувають принципи комплексності та системності. Все частіше економісти розглядають територію як єдину соціо-еколого-економічну систему [22]. Аналіз орієнтований на потреби територіальної громади та відповідає принципам сталого розвитку. Описана методологія [22], ставить перед аналізом такі основні завдання, як районування (зонування) території (виділення складових частин території, що відрізняються за певними ознаками); оцінювання динаміки розвитку (порівняння станів розвитку території в часі для виявлення закономірностей і тенденцій); порівняння з іншими територіями (оцінювання місця території серед інших та визначення її конкурентних позицій); формування позитивного іміджу (підвищення привабливості території для проживання та бізнесу); оцінка поточного стану (виявлення проблем, переваг, потенціалу та можливостей розвитку); обґрунтування програмних документів (надання аналітичної бази для розробки планів і стратегій розвитку); оцінка досягнення цілей (проміжна та кінцева оцінка реалізації програмних документів). Разом із тим, не наводиться конкретного уніфікованого переліку показників, але наголошує на використанні їх системи, яка має забезпечувати комплексну оцінку. Згадуються різні існуючі методики (наприклад, оцінювання сталості розвитку ООН, профілю громади, аналізу соціально-економічного розвитку), із показників, що характеризують економічну складову, мова йде про фінансову інфраструктуру, бюджет та інвестицій-

ний потенціал. У цілому, в роботі акцент робиться на комплексний аналіз території, виділення окремих частин території з аналітичними висновками для кожної з них, виявлення тенденцій та закономірностей розвитку, встановлення конкурентних переваг і місця території серед інших, визначення проблемних напрямків, переваг, наявного потенціалу та можливостей розвитку, формування профілю або паспорта території з відповідними аналітичними висновками, що може бути основою створення основи для прийняття ефективних управлінських рішень на місцевому та регіональному рівнях [22].

В Україні на законодавчому рівні були запропоновані низка методик, які відрізнялися кількістю показників, напрямів і періодичністю проведення. Ретроспективний аналіз цих методик яких представлений в роботі [19], зокрема розглянуто низку Постанов Кабінету Міністрів України, зазначено показники та напрямки аналізу. Переважна більшість із розглянутих постанов втратили чинність. Перелік показників щоквартального моніторингу розвитку регіонів (додаток 1), показників щоквартального моніторингу розвитку територіальних громад (додаток 2), показників щорічного моніторингу розвитку регіонів (додаток 3), показників щорічного моніторингу розвитку територіальних громад (додаток 4) із зазначенням Органів, відповідальних за подання даних, наведено у Порядку здійснення моніторингу державної регіональної політики, затвердженому Постановою КМ від 15 березня 2024 р. № 305 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 272 від 07.03.2025) [7].

Традиційна система оцінки соціально-економічного розвитку регіонів базувалася на широкому спектрі показників, що давали уявлення про динаміку відтворення в основних сферах та галузях економіки. До основних показників, що підлягали статистичному обліку належали середньорічна чисельність населення та зайнятість, валовий внутрішній продукт, обсяги промислового та сільськогосподарського виробництва, обсяги капітальних вкладень, доходи та видатки місцевих бюджетів, грошові доходи населення, обсяг роздрібного товарообігу та реалізації платних послуг тощо. Це той перелік показників, що найчастіше використовувався при аналізі економічної складової розвитку території, є фундаментальними для оцінки ефективності виробництва, використання ресурсів та рівня життя. Проте, їхня ефективність залежить від повноти, достовірності та регулярності збору даних, що в умовах війни є неможливим. В умовах воєнного стану, згідно з частиною другою статті 64 Конституції України, деякі конституційні права, зокрема право на вільне збирання та поширення інформації, можуть бути обмежені для захисту інтересів національної безпеки; статистична звітність на Держкомстаті не оновлюється [1]. Діє дозвіл міністерствам, місцевим органам виконавчої влади, державним та комуналь-

ним підприємствам зупиняти та обмежувати роботу інформаційних систем та публічних електронних реєстрів, що призвело до закриття доступу до ключових реєстрів, зокрема реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та реєстру нерухомого майна [6]. Така ситуація обумовила так званий «статистичний вакуум», який робить традиційні методи оцінки, що базуються на ретроспективних даних, непридатними для використання, та вимагають пошуку альтернативних джерел інформації.

В умовах обмеженого доступу до традиційної статистики, методика оцінки фінансової спроможності територіальних громад, затверджена Кабінетом Міністрів України, виявилася особливо актуальною. Цей підхід, адаптований з 10-бального тесту Кена Брауна, ґрунтується на 11 ключових індикаторах (Доходи загального фонду з розрахунку на 1 мешканця; Видатки загального фонду з розрахунку на 1 мешканця; Видатки на утримання апарату управління з розрахунку на 1 мешканця; Капітальні видатки з розрахунку на 1 мешканця; Рівень дотаційності бюджетів; Співвідношення видатків на утримання апарату управління із фінансовими ресурсами громади; Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду бюджету громади; Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків; Видатки на культуру та фізичну культуру і спорт з розрахунку на 1 мешканця; Питома вага трансфертів у дохідній частині бюджету; Питома вага місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету), що відображають фіскальну стійкість громад [21]. На основі цих індикаторів, територіальні громади розподіляються на п'ять категорій за рівнем спроможності: високий, оптимальний, задовільний, низький та критичний [15, 21]. Цей підхід, що базується на аналізі бюджетних показників, є надзвичайно цінним в умовах війни, оскільки він дозволяє вимірювати не «загальне зростання», а фіскальну «стійкість» або «резистентність» громад. Це фундаментальна зміна в цілях оцінки, яка відповідає поточним потребам державного управління та планування. Окрім того, Державна податкова служба відновила роботу «Інтерактивної податкової карти України», яка надає актуальну інформацію щодо сплачених податкових платежів в онлайн-режимі [17]. Податкова карта дозволяє отримувати агреговані показники щодо нарахованих податкових зобов'язань та сплачених сум у розрізі регіонів, територіальних громад, видів економічної діяльності та інших параметрів [17]. Аналогічним чином, Міністерство фінансів України презентувало новий аналітичний дашборд для оперативного моніторингу фінансового ресурсу місцевих бюджетів [5]. Цей інструмент дозволяє отримувати актуальні дані щодо доходів місцевих бюджетів, міжбюджетних трансфертів, залишків коштів на рахунках, а також частки загальнодержавних та місцевих податків у доходах [5]. Зазначені інструменти є проявом нового,

«цифрового» підходу до моніторингу, який заміною деталізовані, але недоступні, статистичні звіти на оперативні, агреговані дані, що дозволяє відстежувати загальні тенденції та фінансову динаміку, навіть якщо первинна статистика недоступна. Таким чином, порівнюючи традиційні та адаптивні показники оцінки розвитку територій, зауважимо, що в умовах відсутності актуальних даних Держстату оцінка економічного розвитку може бути здійснена за допомогою даних про доходи місцевих бюджетів, обсягів сплачених податків (за Інтерактивною податковою картою); доходів та видатків на душу населення, рівень дотаційності, частка капітальних видатків (за методикою оцінки спроможності громад).

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що повномасштабна війна в Україні спричинила методологічну кризу в традиційній суспільній географії. Усталені підходи та показники, засновані на офіційній статистиці, виявилися неспроможними адекватно відобразити складну і динамічну карти-

ну економічного розвитку територій, відповідно, оцінка економічної складової розвитку територій в Україні потребує переосмислення. Традиційні концепції та інструменти, які базувалися на повному доступі до статистичних даних, втратили свою ефективність в умовах воєнного стану. Розвиток більше не є синонімом лінійного економічного зростання; він перетворився на процес збереження, адаптації та відновлення потенціалу. Відсутність актуальної статистики й обмеження доступу до реєстрів створили «статистичний вакуум», що робить класичні методика нерелевантними. Водночас, з'явилися нові можливості для аналізу, що базуються на оперативних, хоч і агрегованих, даних. Методика оцінки фінансової спроможності громад, інтерактивна податкова карта та аналітичні дашборди Міністерства фінансів є цінними інструментами, які дозволяють оцінювати окремі складові розвитку території, зокрема економічні. Однак, ці методи мають свої обмеження та вимагають доповнення за рахунок як традиційних, так новітніх методів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Актуальні запитання щодо розгляду запитів на публічну інформацію в умовах воєнного стану. *Національне агентство України з питань державної служби* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nads.gov.ua/dostup-do-publichnoyi-informatsiyi/piat-aktualnykh-zapytan-shchodo-rozghliadu-zapytiv-na-publichnu-informatsiiu-v-umovakh-voiennoho-stanu> (дата звернення: 17.07.2025 р.)
2. Бондарук Т. Точки зростання та їх роль у забезпеченні стійкого економічного розвитку територій. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 28. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-46> (дата звернення: 17.07.2025 р.)
3. Гусева Н., Маляренко К., Решетняк В. До питання суспільно-географічного дослідження економічного потенціалу регіону. *Регіон – 2023: стратегія оптимального розвитку* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://surl.li/aupscp> (дата звернення: 17.07.2025 р.)
4. Дацій Н. В., Бойчук Л. В., Кравченко Ю. О. Основні концепції соціально-економічного розвитку територій в контексті розвитку місцевого самоврядування в умовах європейської інтеграції. *Публічне управління та митне адміністрування*, Спецвипуск, 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2022-spec.6> (дата звернення: 17.07.2025 р.)
5. Дашборд фінансового ресурсу місцевих бюджетів від Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetyv> (дата звернення: 17.07.2025 р.)
6. Державна реєстрація в умовах воєнного стану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://law-sankam.com.ua/bloh/derzhavna-reiestratsiia-v-umovakh-voiennoho-stanu> (дата звернення: 17.07.2025 р.)
7. Деякі питання проведення моніторингу та оцінювання державної регіональної політики. Постанова від 15 березня 2024 р. № 305 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2024-%D0%BF#n124> (дата звернення: 17.07.2025 р.)
8. Зварич О. І. Структурний аналіз економічного розвитку регіонів. *Проблеми економіки*. № 4, 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2017-4_0-pages-195_205.pdf (дата звернення: 17.07.2025 р.)
9. Ільїна М.В. Оцінювання стійкості економічних систем до зовнішніх загроз: європейські та вітчизняні підходи. *Contemporary Transformations of Social Development: New Challenges and Perspectives: International collective monograph*, 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reicst.com.ua/asp/article/view/monograph-06-2024-02-07> (дата звернення: 17.07.2025 р.)
10. Інтегральний потенціал території – теоретичні та практичні аспекти дослідження: монографія / Підгрушний Г.П., Нагірна В.П., Фащевський М.І., Горленко І.О., Качаєв Ю.Д., Савчук І.Г., Яснюк Т.Є., Дубін В.Г., Шабашова Л.Ю., Денисенко О.О., Пашинська Н.М., Немченко М.П., Серета Н.І., Бондар В.В., Дем'яненко Т.В., Воловик Л.М., Ісиченко І.В.; Ін-т географії НАН України. Київ, 2012. 464 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://igu.org.ua/node/193> (дата звернення: 17.07.2025 р.)
11. Кіш Г.В. Чинники регіонального розвитку та їх стратегічне управління. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво, 2022 р., № 1 (124) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2022-1-19> (дата звернення: 17.07.2025 р.)
12. Королюк Ю. Г. Потенціал регіонального розвитку в механізмах сценарного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/319824803_Potencial_regionalnogo_rozvitku_v_mehanizmah_scenarnogo_upravlinna (дата звернення: 17.07.2025 р.)
13. Маляренко К. До питання стійкості економічного потенціалу регіону. *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів* : матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Луцьк, 15–16 травня 2025 р. Луцьк : ФОРМ Мажула Ю. М., 2025. С. 80-83 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://konfgeolutsk.wordpress.com/archives/> (дата звернення: 17.07.2025 р.)

14. Мезенцев К. В., Підгрушний Г. П., Мезенцева Н. І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація: Монографія. Київ: ДП «Прінт Сервіс», 2014. 132 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://geokiyv.org/pdf/Reg_development_in_Ukraine.pdf (дата звернення: 17.07.2025 р.)

15. Оцінювання фінансової спроможності територіальних громад: оновлені підходи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pravo.org.ua/blogs/otsinyuvannya-finansovoyi-spromozhnosti-terytorialnyh-gromad-onovleni-pidhody/> (дата звернення: 17.07.2025 р.)

16. Підгрушний Г.П., Нагірна В.П., Фащевський М.І., Качаєв Ю.Д., Пашинська Н.М., Денисенко О.О., Савчук І.Г., Шабашова Л.Ю., Немченко М.П., Бондар В.В. Суспільно-географічні основи дослідження інтегрального потенціалу території: теоретико-методологічні підходи та досвід оцінки. *Український географічний журнал*. 2011. №3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-2011-3-42_1.pdf (дата звернення: 17.07.2025 р.)

17. Податкова карта України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://map.tax.gov.ua/main> (дата звернення: 17.07.2025 р.)

18. Сорокіна А.О., Лебедева Л.В. Теоретичні основи стійкості економіки та методологія її виміру. *Contemporary Transformations of Social Development: New Challenges and Perspectives: International collective monograph*, 2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reicst.com.ua/asp/article/view/monograph-06-2024-02-05> (дата звернення: 17.07.2025 р.)

19. Струк Н. П. Ретроспективний аналіз проведення моніторингу та оцінки соціально-економічного розвитку регіонів в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7719> (дата звернення: 17.07.2025 р.)

20. Ухаль К.В. Методичні засади дослідження соціально-економічного потенціалу регіону. *Український географічний журнал*. 2013. №3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/node/380> (дата звернення: 17.07.2025 р.)

21. Фінансова спроможність громад у 2024 році у розрізі областей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.ua/news/19512> (дата звернення: 17.07.2025 р.)

22. Хижнякова Н.О. Методологічні засади аналізу розвитку територій. *Economic journal Odessa polytechnic university*. 2019. №1(7). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economics.net.ua/ejoru/2019/No1/61.pdf> (дата звернення: 17.07.2025 р.)

23. Хобта В. М., Тонкий Д. В., Панченко Н. О. Оцінка економічного потенціалу регіонів та їх можливостей. *Економічний простір*. 2021. № 176. С. 103-109. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/176-18> (дата звернення: 17.07.2025 р.)

Стаття надійшла до редакції 19.07.2025

Стаття рекомендована до друку 21.08.2025

Maliarenko Kostiantyn – Postgraduate student third level of higher education in the specialty “Geography”, V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine; e-mail: kostiantyn.maliarenko@student.karazin.ua; ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-1306-7702>

Sehida Kateryna – Doctor of Sciences (Geography), Professor, Professor of the Kostyantyn Niemets Department of Human Geography and Regional Studies, V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine, e-mail: kateryna.sehida@karazin.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1122-8460>

TOWARDS OF ASSESSING THE ECONOMIC COMPONENT OF TERRITORIAL DEVELOPMENT

The purpose of the article to analyze traditional methods and substantiate alternative approaches for assessing the economic component of territorial development under conditions of limited data access.

The main material. The categories “territorial potential,” “territorial development,” “territorial development potential,” and their components are analyzed. Traditional approaches to the content and components of territorial potential and its development, as well as the indicators used for their assessment, particularly for the economic component, are identified. In view of the lack of statistical data under martial law, which makes it impossible to apply traditional methods of analysis, new tools and data sources for assessing the economic component of territorial development have been identified and characterized. These include the methodology for assessing the financial capacity of territorial communities, the interactive tax map, and analytical dashboards from the Ministry of Finance.

Conclusions and further research. Established approaches and indicators based on official statistics have proven unable to adequately reflect the complex and dynamic picture of the economic development of territories under martial law. At the same time, new opportunities for analysis have emerged, based on operational, albeit aggregated, data. The methodology for assessing the financial capacity of communities, the interactive tax map, and the analytical dashboards of the Ministry of Finance are valuable tools that can be used to evaluate the economic component of territorial development.

Keywords: *territorial potential, economic potential, regional development, socioeconomic development, methodology of social geography, socio-geographical approach, assessment methods, tools and data sources.*

REFERENCES:

1. Aktualni zapytannia shchodo rozghliadu zapytiv na publichnu informatsiiu v umovakh voiennoho stanu [Current questions regarding the consideration of requests for public information under martial law] / Natsionalne ahentstvo Ukrainy z pytan derzhavnoi sluzhby. <https://nads.gov.ua/dostup-do-publichnoyi-informatsiyi/piat-aktualnykh-zapytan-shchodo-rozghliadu-zapytiv-na-publichnu-informatsiiu-v-umovakh-voiennoho-stanu> [in Ukrainian].

2. Bondaruk, T. (2021). Tochky zrostannia ta yikh rol u zabezpechenni stiikoho ekonomichnoho rozvytku terytorii [Growth points and their role in ensuring sustainable economic development of territories]. *Ekonomika ta suspilstvo*. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-46> [in Ukrainian].
3. Husieva, N., Maliarenko, K., Reshetniak, V. (2023). Do pytannia suspilno-heohrafichnoho doslidzhennia ekonomichnoho potentsialu rehionu [On the issue of socio-geographical research of the economic potential of the region]. *Rehion – 2023: stratehiia optymalnoho rozvytku*. <https://surl.li/aypscp> [in Ukrainian].
4. Datsii N. V., Boichuk L. V., Kravchenko Yu. O. (2022) Osnovni kontseptsii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku terytorii v konteksti rozvytku mistsevoho samovriaduvannia v umovakh yevropeiskoi intehratsii [Basic concepts of socio-economic development of territories in the context of local self-government development in the context of European integration]. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia*. <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2022-spec.6> [in Ukrainian].
5. Dashbord finansovoho resursu mistsevykh biudzhetyv vid Ministerstvo finansiv Ukrainy [Dashboard of financial resources of local budgets from the Ministry of Finance of Ukraine]. <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetyv> [in Ukrainian].
6. Derzhavna reiestratsiia v umovakh voiennoho stanu [State registration under martial law]. <https://law-sankam.com.ua/bloh/derzhavna-reiestratsiia-v-umovakh-voiennoho- stanu> [in Ukrainian].
7. Deiaki pytannia provedennia monitorynhu ta otsiniuvannia derzhavnoi rehionalnoi polityky [Some issues of monitoring and evaluating state regional policy] / Postanova vid 15 bereznia 2024 r. № 305. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2024-%D0%BF#n124> [in Ukrainian].
8. Zvorych, O. I. (2017). Strukturnyi analiz ekonomichnoho rozvytku rehioniv [Structural analysis of economic development of regions]. *Problemy ekonomiky*. https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2017-4_0-pages-195_205.pdf [in Ukrainian].
9. Iliina, M.V. (2024). Otsiniuvannia stiikosti ekonomichnykh system do zovnishnikh zahroz: yevropeiski ta vitchyzniani pidkhody [Iliina M.V. Otsiniuvannia stiikosti ekonomichnykh system do zovnishnikh zahroz: yevropeiski ta vitchyzniani pidkhody] / Contemporary Transformations of Social Development: New Challenges and Perspectives: International collective monograp. <https://reicst.com.ua/asp/article/view/monograph-06-2024-02-07> [in Ukrainian].
10. Pidhrushnyi, H.P., Nahirna, V.P., Fashchevskiy, M.I. (2012). Intehrалnyi potentsial terytorii – teoretychni ta praktychni aspekty doslidzhennia: monohrafiia [Integral potential of the territory – theoretical and practical aspects of research: monograph]. <https://igu.org.ua/node/193> [in Ukrainian].
11. Kish, H.V. (2022). Chynnyky rehionalnoho rozvytku ta yikh stratehichne upravlinnia [Factors of regional development and their strategic management]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*. <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2022-1-19> [in Ukrainian].
12. Koroliuk, Yu. H. (2016). Potentsial rehionalnoho rozvytku v mekhanizмах stsenarnoho upravlinnia [Regional development potential in scenario management mechanisms] / Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok. https://www.researchgate.net/publication/319824803_Potencial_regionalnogo_rozvitku_v_mekhanizmah_scenarnogo_upravlinnia [in Ukrainian].
13. Maliarenko, K. (2025). Do pytannia stiikosti ekonomichnoho potentsialu rehionu [On the issue of the sustainability of the economic potential of the region]. *Suspilno-heohrafichni chynnyky rozvytku rehioniv*. <https://konfgeolutsk.wordpress.com/archives/> [in Ukrainian].
14. Mezentsev, K.V., Pidhrushnyi, H. P., Mezentseva, N. I. (2014). Rehionalnyi rozvytok v Ukraini: suspilno-prostorova nerivnist i poliaryzatsiia: Monohrafiia [Regional development in Ukraine: socio-spatial inequality and polarization: Monograph]. https://geokyiv.org/pdf/Reg_development_in_Ukraine.pdf [in Ukrainian].
15. Otsiniuvannia finansovoi spromozhnosti terytorialnykh hromad: onovleni pidkhody [Assessing the financial capacity of territorial communities: updated approaches]. <https://pravo.org.ua/blogs/otsiniuvannia-finansovoyi-spromozhnosti-terytorialnykh-gromad-onovleni-pidkhody/> [in Ukrainian].
16. Pidhrushnyi, H.P., Nahirna, V.P., Fashchevskiy, M.I. (2011). Suspilno-heohrafichni osnovy doslidzhennia intehrалnoho potentsialu terytorii: teoretyko-metodolohichni pidkhody ta dosvid otsinky [Social and geographical foundations of the study of the integral potential of the territory: theoretical and methodological approaches and experience of assessment]. *Ukrainskyi heohrafichniy zhurnal*. Vol. 3. https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ-2011-3-42_1.pdf [in Ukrainian].
17. Podatkova karta Ukrainy [Tax map of Ukraine]. <https://map.tax.gov.ua/main> [in Ukrainian].
18. Sorokina, A.O., Lebedeva, L.V. (2024). Teoretychni osnovy stiikosti ekonomiky ta metodolohiia yii vymiru [Theoretical foundations of economic sustainability and methodology for its measurement] / Contemporary Transformations of Social Development: New Challenges and Perspectives: International collective monograp. <https://reicst.com.ua/asp/article/view/monograph-06-2024-02-05> [in Ukrainian].
19. Struk, N.P. (2020). Retrospektyvnyi analiz provedennia monitorynhu ta otsinky sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv v Ukraini [Retrospective analysis of monitoring and assessment of socio-economic development of regions in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*. <https://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7719> [in Ukrainian].
20. Ukhal, K.V. (2013). Metodolohichni zasady doslidzhennia sotsialno-ekonomichnoho potentsialu rehionu [Methodological principles of researching the socio-economic potential of the region] / *Ukrainskyi heohrafichniy zhurnal*. <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/node/380> [in Ukrainian].
21. Finansova spromozhnist hromad u 2024 rotsi u rozrizi oblastei [Financial capacity of communities in 2024 by region]. <https://decentralization.ua/news/19512> [in Ukrainian].
22. Khyzhniakova, N.O. (2019). Metodolohichni zasady analizu rozvytku terytorii [Methodological principles of analysis of territorial development]. *Economic journal Odessa polytechnicuniversity*, 1(7). <https://economics.net.ua/ejopu/2019/No1/61.pdf> [in Ukrainian].
23. Khobta, V.M., Tonkyi, D.V., Panchenko, N.O. (2021). Otsinka ekonomichnoho potentsialu rehioniv ta yikh mozhlyvostei [Assessment of the economic potential of regions and their opportunities]. *Ekonomichniy prostir*, (176), 103-109. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/176-18> [in Ukrainian].

The article was received by the editors 19.07.2025

The article is recommended for printing 21.08.2025